

УДК 821.161.2-94.09Куліш

К В. Риженко

МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ АВТОРА В «ЩОДЕННИКУ» ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

У статті проаналізовано специфічні риси щоденника П. Куліша як жанру автобіографіки, аспекти вираження авторського «Я», виявлено провідні цілі Куліша-автобіографа, зокрема створити позитивний образ гідного лідера нації після смерті Тараса Шевченка, людини високих морально-етичних принципів, а водночас успішного письменника і науковця, визначено естетичні засади творчості.

Ключові слова: щоденник, автобіографізм, автобіографіка, образ автора, авторська ідентичність, міфологізація.

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-23-106-114

Постановка проблеми. На тлі значного числа досліджень, присвячених автодокументальній літературі, надзвичайно важливим є аналіз маловивчених аспектів, пов'язаних з поетикою жанрів автобіографіки¹ та їхньої трансформації в національний літературний процес. Глибоке і критичне осмислення саможиттєписних творів українських письменників дає можливість об'єктивно представити творчу особистість та картину літературного процесу в цілому. Особливе місце в контексті письменницьких щоденників займає діарій Пантелеймона Куліша, який, продовжуючи традиції українського щоденникотворення XVII–XVIII ст., є новим явищем у розвитку цього жанру в національній літературі. Провідною ознакою щоденника в XIX ст. є зображення власне людської суб'єктивності автора на різних етапах його саморозвитку. Мова йде про спроби самопізнання, прагнення суб'єкта самовиразитися, розкрити причини власних невдач чи перемог, показати розмаїтість стосунків із зовнішнім світом – риси, які представляє щоденник П. Куліша.

Метою статті є висвітлення специфіки творення образу автора в щоденнику Пантелеймона Куліша. У процесі досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: осмислити функційні особливості щоденника в автодокументалістиці письменника, розкрити форми та способи репрезентації авторського «Я» в діарії митця, виявити сюжетно-подієвий зв'язок між біографічним «Я» автора і його героя.

Актуальність статті обумовлена зростаючим інтересом до еґо-літературних жанрів, вивчення їхньої природи та поетики, що розкриває особистість митця, процеси становлення, мотивацію його вчинків, особливості творчої лабораторії тощо. Об'єктивне і ґрунтовне дослідження «Я» автора та форми його репрезентації у щоденниковому дискурсі Пантелеймона Куліша пов'язане також зі спробами глибокого осмислення інтелектуальної історії XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному літературознавстві щоденник письменника – недостатньо вивчений аспект автобіографіки. Щоденник як жанр автодокументалістики став об'єктом наукових зацікавлень В. Біляцької, Н. Видашенко, О. Галича, О. Єгорова, Т. Конончук, Г. Кудряшова, Ж. Лежена, І. Цюп'яка, К. Вйолле та ін. Однак, попри те, що верифікацію жанрів автобіографічного письма в національній літературі здійснив Пантелеймон Куліш, заклавши канони

¹ Автобіографіка – сукупність документальних, художньо-документальних і художніх автобіографічних творів.

літературної автобіографії та автобіографічних жанрів у вітчизняному письменстві, щоденник письменника, досі не став об'єктом системного і комплексного наукового осмислення, за винятком декількох студій дослідників ХХ ст., зокрема С. Єфремова та Ю. Бондар, присвячених аналізу мотивації ведення та осмисленню ідейно-тематичних рівнів щоденника П. Куліша.

Виклад основного матеріалу. Пантелеймон Куліш – автор низки творів, присвячених як власне фіксації й інтерпретації фактів власного життя, так і таких, для яких біографічні факти стали лише частковим джерелом матеріалу, тісно переплетені з художнім вимислом. У такий спосіб синтезується нова, белетризована реальність. Відповідно до цього тексти, які реалізують автобіографічний дискурс у творчості письменника, можуть бути виразно диференційовані на дві групи: 1) твори, націлені на опис та інтерпретацію фактів із життя письменника (до них належать його белетризована автобіографія, щоденникові записи, листи; 2) художні твори, до яких залучені лише біографічні елементи або такі, що є белетризованими розповідями про певні події з життя автора. Тож вивчення розмаїття автобіографічних форм творчості П. Куліша становить особливий інтерес у зв'язку з тим, що «...будь-яку історію, яку хтось про щось розповідає, краще зрозуміти, враховуючи інші можливі способи, якими вона може бути розказана» (Брунер, 2005), а отже, постає питання про те, чому автор обирає ту чи іншу літературну форму, розповідаючи про епізоди з власного життя.

Щоденник – літературно-побутовий жанр, фіксація побаченої, почутої, внутрішньо пережитої події, яка щойно сталася. Визначальними рисами жанру є інтимність, непублічність, акцент на явищах особистого життя, хронологічність, датування, переважно монологічна форма викладу. Щоденникові записи «організують індивідуальний досвід і... відображають становлення індивідуальності в культурі, формування особистого «я» (Сердійчук, 2004, с. 122). Сутнісною рисою щоденника, що вирізняє його з-поміж інших «сусідніх» жанрів є сувора хронологія викладу й датування.

До ведення щоденника письменник, як правило, звертається з декількох причин: або за складних життєвих обставин, або з метою систематизації та аналізу професійного досвіду. Особливою рисою щоденника ХІХ ст. є зближення цього жанру із великою літературою, наявність великої палітри образів, де наскрізним стає образ людини.

Розпізнавальні ознаки визначаються специфікою втілення в тексті авторського «Я» і його духовно-моральної еволюції. Відповідно, твори, які мають автобіографічну природу, вирізняються своєрідністю розв'язання проблеми хронотопу.

Щоденник «фіксує світ з суб'єктивної точки зору, унікального «тут» і «зараз» свого автора» (Сердійчук, 2004, с. 122), тому в ньому можна простежити еволюцію авторських оцінок, а отже – і авторського світогляду. В автобіографії ж оцінки подаються з погляду тих світоглядних орієнтирів, які домінують в автора на момент її написання. Щоденникам не властива ретроспекція, оскільки щоденникові записи роблять майже в той день, коли відбулася подія, тому вони не викликають сумнівів щодо вірогідності поданої в них інформації. Тож у щоденнику репрезентоване «я» не себе колишнього, а себе теперішнього, того, що пише текст, автор створює «пам'ятник своєму «я» у процесі його становлення», подає «метафору себе у момент складання тексту» (Olney, 1972, p. 35).

П. Куліш усвідомлював необхідність і важливість представлення загальному власного бачення свого життя, отже, автобіографічні твори давали змогу вільно вибрати той кут зору, під яким вони ним витлумачувалися. Щоденник, який являє собою інтимно-особистісну форму висловлення власних думок і переживань, яка не призначена

для публічності, письменник вів так, ніби розраховував на його оприлюднення, що закинув пізніше митцю С. Єфремов: «Кулішів щоденник – нижчий од репутації свого автора й мимоволі зраджує досить марну вдачу і, головне, нещирість автора, неспроможність його навіть на самоті бути самим собою, не грати ролю розумного й розсудливого чоловіка, яка так йому подобалась» (Єфремов, 1924, с. 6). Такої ж думки, але висловленої дещо м'якше, дотримується і Є. Нахлік: «Та все-таки в ньому [в щоденнику – К. Р.] Куліш силкувався постати перед майбутнім усеросійським читачем суто ентузіастичним талантом, котрий усвідомлював своє громадянське покликання і цілеспрямовано ліпив із себе літератора й науковця як легального учасника імперського культурного процесу, тим-то з національного погляду щирішими й цікавішими виглядають його тогочасні товариські листи і пізніші спогади про цей період» (Нахлік, 2007, с. 380).

Як зазначав сам автор, до ведення щоденника його спонукало знайомство з перекладом англійської повісті Г. Цшокке «Подарок на Новый год. Из записок бедного Вильчирского священника», цитатою з якої він і почав щоденник: «*Мне очень приятно, что с некоторого времени продолжаю этот дневник. Каждому человеку надобно бы вести такой. От себя научаемся больше, нежели из всех ученых книг*» (Куліш, 1993, с. 12). Це підтверджує і далі: «*Одно место, на стр. 40–41 [із записок – К. Р.], утвердило меня в намерении вести свой дневник, в который буду сносить по крайней мере некоторые свои мысли*» (Куліш, 1993, с. 120). Ще одним заохоченням, що спонукав П. Куліша розпочати щоденні записи, був позитивний відгук про нього П. Плетньова.

У щоденнику, який охоплює період життя від кінця 1845 до 1848 року, П. Куліш детально описав перебування у Петербурзі, акцентував увагу на діяльності культурної еліти, культурних явищ, фактах особистого життя, що дають змогу скласти уявлення про динаміку його внутрішнього буття.

Щоденник відзначається і певною інтимністю. В ньому представлені сні письменника, його роздуми про своє минуле, сучасне і майбутнє, що, на слушну думку Є. Нахліка, перетворює щоденник на «психологічно точний нотатник того, як він прийшов до одруження з Олександрою Білозерською» (Нахлік, 2007, с. 380).

Серед творів, що подають автобіографічну інформацію про особистість письменника, щоденник посідає особливе місце, адже він «поряд з іншими жанрами має найбільшу історико-документальну цінність ... поєднує в собі фактографічне полотно з громадськими та інтимно-особистісними інтонаціями, показує, як автор інтерпретує ті чи інші події суспільного життя» (Бондар, 2013, с. 76). Водночас це найбільш інтимний і найменш канонічний літературний документ, який дає змогу познайомитися не тільки й не стільки з зовнішньою стороною життя того, хто його писав, а й з його світобаченням та внутрішніми переживаннями. Отже, щоденник стає своєрідним відбитком сутності, внутрішнього світу самого митця.

Однак щоденник П. Куліша свідчить швидше про своєрідне самоміфотворення письменника. Цю рису підкреслював і М. Костомаров: «Людина з нестримним самолюбством; йому хочеться бути чим-то незвичайним, бути силою, духовною міццю» (Данилов, 1907, с. 254). Особистий міф П. Куліша транслюється через декілька образів: з одного боку, образ інтелектуала, правдолюбця, високоморальної людини, яка має авторитет серед відомих постатей часу, а з іншого – романтичний образ героя любовного роману, чуттєвої й водночас іронічної натури, яка часом зі зверхністю ставиться до об'єкта своїх симпатій.

На думку С. Єфремова, Кулішів щоденник – «ключ до драми автора, а разом і до того, що я назвав його життєвою драмою» (Єфремов, 1924, с. 7). Саме в ньому

П. Куліш часто неусвідомлено виявляв свої справжні якості, хоч, як і в інших автобіографічних творах, намагався відповідати тому ідеальному образу себе, який створював наполегливо і системно. «Молодий Куліш подає чимало такого, що найкраще пояснює його духовну вдачу; зраджується з такими інтимними думками й переживаннями, що дозволяють зазирнути йому в самий глибокий душ і викрити ті зародки духовних імпульсів, що зробили Куліша таким, яким маємо: великого працівника на ниві українського відродження, та разом і великого ж мовляв асинтетика, що ніяк не міг упоратися з отими супротивними почуттями, які роздирали його на частки...» (Єфремов, 1924, с. 10). Можливо, саме через цей неочікуваний і самим автором небажаний вияв власної вдачі («невольне признаніє» (С. Єфремов)) щоденник письменника тривалий час не був опублікований, хоча з численних обмовок самого Куліша в щоденниковому тексті (як-то, наприклад, «для большей ясности моего дневника» та ін.) стає зрозумілим, що сам він на це оприлюднення розраховував. Однак його дружина, зваживши на певні інтимні моменти в тексті, тривалий час забороняла друкувати цей документ. Питання втручання в авторський текст залишається відкритим, оскільки щоденник зазнав кількох переписувань, які супроводжувалися, очевидно, також редагуванням, зокрема його дружиною, яка «дозволяла собі подекуди скорочувати, а може й виправляти текст щоденника, коли знаходила в ньому щось, на її думку, для Куліша неприємне» (Єфремов, 1924, с. 11).

Початок ведення щоденника припадає на петербурзький період життя П. Куліша (до заслання) – час у буремному житті письменника доволі спокійний. У багатьох місцях щоденник перетворюється на своєрідний нотатник, де автор збирає різноманітну інформацію, чутки, висловлювання людей, з якими спілкується, і які вважає корисними для себе, отже, все те, що колись йому може знадобитися. Впадає в око, що згадки про власні творчі плани трапляються зрідка. «Майже усі його записи зосереджені на ставленні оточення до самого письменника та на його власних спостереженнях за цим оточенням. Письменник спостерігає над характерами, звичками, поведінкою столичного бомонду і найбільш цікаві епізоди занотовує» (Бондар, 2013, с. 77). Можна зробити висновок, що провінційний молодий чоловік, як губка, вбирає в себе все те, що дозволить йому стати частиною цього ще невідомого, але бажаного суспільного прошарку.

З усіх, з ким був знайомий Куліш в Петербурзі в 40-х рр. XIX ст., найбільший вплив мав на нього П. Плетньов, який у цей час фактично став наставником письменника. Саме тому перша половина щоденника рясніє захопливими переказами висловів і вчинків провідника, як видається авторові, до літературного Олімпу, що сприймаються початківцем у літературі як безпосереднє керівництво до дії: «*П[етр] А[лександрович] сегодня между прочим проповедовал мне одну идею, важную для всякого молодого таланта, – проводитъ как можно меньше времени с людьми, которые мне не чета по умственной жизни, т.е. своими сослуживцами. В самом деле, что меня воспитало лучше других, если не то, что я всегда чуждался своих товарищей? Вообще молодому человеку, стремящемуся к совершенству, должно выбирать таких знакомых, которые в каком-нибудь отношении могут быть его образцами и наставниками*» (Куліш, 1993, с. 17). Письменник розумів значення такої людини в його долі: «*Теперь я вижу уже, как много подействовало на меня сближение с П[етром] А[лександровичем]. Я сгармонировался, руководствуясь его правилами, вкусом и духом суждений*» (Куліш, 1993, с. 39).

«Я» людини віддзеркалюється не тільки в самооцінках чи роздумах, її внутрішніх конфліктах чи компромісах, людину надзвичайно точно характеризує ставлення до оточення, її характеристика зовнішнього світу, що і дозволяє щоденник Куліша

стосовно внутрішнього «Я» письменника. Автор не лінувався оцінювати зовнішній світ і робив це як літератор: щоденник сповнений мініатюрними літературними портретами, лаконічними авторськими характеристиками людей, з якими Кулішеві довелося зустрічатися на своєму шляху. Водночас ці літературні замальовки досить багато говорять і про самого автора. Показовою в цьому плані є побіжна характеристика М. Максимовича, його наставника та благодійника у період життя й навчання в Києві: *«Киевский профессор Максимович представлял мне всегда Бодянского человеком с самым своекорыстным характером; но вошедши теперь в литературные связи с Бодянским, я вижу в нем благородного ученого. Вот как мало нужно полагаться на слова других, особенно, если тебе говорит о ком человек, не отличающийся сам особенным благородством характера»* (Куліш, 1993, с. 24). Однак пізніше у «Жизні Куліша» він змінить тон: *«Уся Україна скаже Максимовичеві спасибі за те, що вгонобляв молодий розум своєю розмовою, – не так, як інші професори, що держались проти молодого Куліша на олімпійській високості»* (Куліш, 1994, с. 244). Отже, непостійність поглядів загалом властива письменнику, і не тільки в зрілому віці. Із щоденника можна зробити висновок, що зміна думки П. Куліша свідчить, з одного боку, про її залежність від обставин, а з іншого, – про запальність його характеру, поспішність у висновках, які він може з часом переглянути і зайняти протилежну позицію, але завжди ту, в яку він щиро вірить.

Відколи Куліш отримує сповіщення про ухвалу його відрядження для вивчення слов'янських мов за кордон, структура щоденника і спосіб авторського самовираження в ньому змінюються: актуалізуються подорожні нариси (зокрема докладний опис переїзду з Києва до Варшави), пейзажні та архітектурні замальовки, розмисли над історичним минулим та плани на майбутнє автора.

Значну частину щоденника займають записи, у яких П. Куліш вдається до самоаналізу та оцінки певних своїх вчинків або суджень: *«Сегодня я очень ясно увидел, что люблю себя больше, нежели следует. Один человек весьма серьезного характера и не любящий говорить пустяков сказал мне, что в другой раз читает мою статью, и это было мне так приятно, что к этому человеку я даже стал более расположен, нежели прежде. Заметил я также за собою, что когда меня хвалят, когда мне оказывают внимание, я тогда особенно весел и доволен собою»* (Куліш, 1993, с. 19). Такі записи свідчать не тільки про роздуми над собою чи вироблення певної стратегії поведінки, а ще й про невпевненість, постійний самоконтроль. Зіставляючи в щоденнику своє минуле та теперішнє й плануючи майбутнє, письменник порівнює себе колишнього, яким він приїхав до Петербурга, та сьогоденного, вдача й спосіб думання якого були підкориговані впливом нового оточення та нових зовнішніх обставин. Так, у записі від 2 вересня 1846 р. П. Куліш зазначає: *«Я приехал в Петербург весьма религиозным человеком, но понятия мои о религии смешаны были с теми мифами, которые вкоренила в последователях учения Христова благочестивая фантазия про<по>ведников христианства <...> Это было начало религиозного фанатизма. Мало-помалу здравое рассуждение рассеяло перед моими глазами туман, и теперь я, преданный ещё больше прежнего учению Христа, смотрю на историю христианства как на историю всякого явления в духе человеческом. Мне даже кажется, что если б я не сроднился с идеями Христа таким образом, я не мог бы с таким усердием им следовать, с каким следую теперь»* (Куліш, 1993, с. 27). Автор акцентує на християнському благочесті як стратегії свого життя, тому й підкреслює у своїй особі такі риси, як милосердя, співчуття, благодійність тощо. Тож, С. Єфремов не втримався від саркастичного зауваження: *«Аж сам собі дивується чоловік, який то він хороший»* (Єфремов, 1924, с. 10).

У щоденнику простежується ще кілька важливих для автора тем – кар’єрне зростання і сімейне життя. Щоденник свідчить, що П. Куліш прибув до Петербурга з великою й амбітною метою-мрією самореалізуватися у творчій діяльності та зробити кар’єру. Літературна діяльність сприймається Кулішем не тільки як акт творчості, а і як один з інструментів здобуття корисних зв’язків: *«Самая большая выгода от литературных моих трудов та, что они помогают мне сблизиться со всяким умным и добрым человеком. Без литературной своей репутации ко многим из них я решительно не имел бы доступа»* (Куліш, 1993, с. 23).

П. Куліш прагне слави. При цьому він враховував і меркантильну сторону питання: йшлося як про визнання, так і про матеріальний статок: *«То, что обыкновенно называют счастьем, льется на меня рекою. Год назад я был учителем уездного училища в Киеве и получал в месяц 18 р. серебром. В сентябре я сделан старшим учителем ровенской гимназии и стал получать 32 р. серебром в месяц. Через месяц Петр Александрович вызвал меня в Петербург и доставил мне два места, с которых я получаю 81 р. серебром в месяц. Теперь академия наук отправляет меня за границу для изучения славянских языков с тем, чтобы по возвращении сделать меня не только академиком, но и профессором университета. Я действительно счастлив»* (Куліш, 1993, с. 20). Однак бажання представити себе не банальним кар’єристом, а високоморальною, одухотвореною особистістю, яка живе в ім’я вищого покликання, змушує автора заперечувати, що саме матеріальне становище чи посада роблять його щасливим: *«Опора моего внутреннего довольства заключается в любви ко мне многих достойных людей, а еще больше в уверенности, что я навсегда останусь добрым и благотворительным»* (Куліш, 1993, с. 21).

Питання матеріального добробуту в цей період у Куліша дуже тісно пов’язане з проблемою одруження та сімейного життя. Перспектива стати сімейним чоловіком не викликала у П. Куліша такого захоплення, як його кар’єрний поступ. Розмірковуючи про можливе одруження з О. Білозерською, письменник прагне оцінити усі за і проти. Для нього це надзвичайно серйозна подія, а не вияв чуттєвого пориву. Цікаво, що серед щоденникових записів ніде не зазначено про закоханість автора, лише про чуттєвість, яку викликають у молодого чоловіка моменти перебування з дівчиною на самоті. Натомість до сімейного життя він підходить так само зважено, як і до літературної кар’єри (показово, що у щоденнику він називає О. Білозерську Х[озьяские] С[пособности]): *«Судьба только что избавила меня от тяжести вещественных нужд, как я навязываю себе новые, ибо мои доходы окажутся самыми ничтожными при семейной жизни, и из человека обеспеченного с денежной стороны, я добровольно перейду в горестное состояние человека нуждающегося»* (Куліш, 1993, с. 25). Відповідно до патріархальних традицій письменник виявляє своє традиціоналістське ставлення до жінки як до нижчого створіння: *«Человек, стремящийся к высшим целям, на женщину должен смотреть более как физиолог, нежели как поэт. Пожалуй, я даже женился бы на Х. С., если бы позволяли мои доходы, но романтической, восторженной, готовой на все жертвы любви конец!»* (Куліш, 1993, с. 20). Його уявлення про перспективу сімейного життя також не надто оптимістичне, сповнене страхів: *«Вместо издания народных песен, летописей, антиков, я буду производить детей; вместо вспомоществования добрым труженикам, я буду заботиться о домашних потребностях; вместо соединения деятельных умов в одну дружескую семью, я вплечусь в связи с родственниками моей жены, совершенно по духу мне чуждыми»* (Куліш, 1993, с. 25). Однак одружується, хоч про всі причини й не зазначає відверто: йому не хотілося їхати в далеку мандрівку самому, бути самотнім на чужині. І хоч Олександра не має того виховання, якого б йому, тепер столичному денді, хотілося

бачити у своїй дружині: вона і не так говорить, і не знає стільки мов, і в поведінці її він відчуває великий вплив матері, з якою у нього немає порозуміння, – все ж щира й відважна закоханість молодого дівчини, обожнювання поета стають тим важелем, який впливає на його рішення.

Бажання створити свій ідеалізований портрет відчувається у всьому тексті щоденника, зокрема у демонстративному підкресленні власної освіченості – частому цитуванні повчальних висловів філософського та морально-етичного змісту, що, на його думку, мало б створити уявлення в читача про Куліша, як про достойну поваги й пошани людину: *«Нужно не себя, а истину сделать предметом своей любви, своих попечений, и радоваться об истине, совершающейся во мне, а не о себе самом; радоваться о добре вечном, прекрасном, а не об орудии добра, называемом Я»* (Куліш, 1993, с. 19). У зв'язку з цим він постійно переживав за думку інших про себе (так, письменник писав про Плетньова і Грота: *«Может быть, они, рассмотревши меня вдвоем теперь, решили, что я далеко ниже того, как они обо мне думали»* (Куліш, 1993, с. 17)). Щоденник П. Куліш сприймав як своєрідне дзеркало, яке допомагає йому коригувати свій портрет.

Зважаючи на стильові особливості, форму оповіді і змістове наповнення щоденника, С. Єфремов слушно зазначив, що П. Куліш писав свій щоденник як літературний твір, що позбавило його тієї інтимної сповідальності, яка властива щоденникам, тому *«Кулішів щоденник цікавий не тим, що хотів сказати, а що, не хочачи, проти волі, сказав автор. І його образ, автопортрет цим надзвичайно й цінний, що носить усі ознаки “невольного признання”»* (Єфремов, 1924, с. 7). Справді, ступінь відвертості П. Куліша у щоденнику є досить низьким, бо автор швидше бачить себе героєм власного твору, аніж відверто рефлексує. Отже, можна говорити про створення автором міфу про себе як про людину надзвичайно талановиту, працьовиту, діяльну, енергійну, особистість якої формується на християнських критеріях доброчесності. Автоміфологізування П. Куліша тримається на вибірковості фактів, домислі, недомовках, а ще більше – на авторському его, витоки якого – у прагненні визнання.

Висновки. Щоденник П. Куліша був не лише способом самоаналізу, оприлюднення авторських переживань, думок чи емоцій з приводу певних подій, оприявлення роздумів щодо важливих суспільних чи мистецьких явищ або особистісних фактів життя. Звернення до такої документальної літератури обумовлене ще й прагненням митця самоозначити себе в історичному плині національного та суспільного життя другої половини ХІХ ст., закарбувати в слові своїх сучасників, розповісти історію стосунків з ними.

Отже, можна говорити про створення автором міфу про себе як про людину надзвичайно талановиту, працьовиту, діяльну, енергійну, особистість якої формується на християнських критеріях доброчесності. Автоміфологізування П. Куліша тримається на вибірковості фактів, домислі, недомовках, а ще більше – на авторському его, витоки якого – у прагненні визнання.

Перспективи дослідження. Вивчення щоденника письменника – перспективна та плідна робота літературознавців. У цій галузі зроблені лише перші кроки. Науковий вектор бачиться в площині вивчення літературного щоденника в історичному плані, у його зв'язках із щоденником ХVІІІ та ХХ ст., що поглибить уявлення про своєрідність жанру щоденника, особливості його структури та типології.

Бібліографічний список

- Бондар, Ю. В., 2013. Жанрова гетерогенність щоденникового тексту Пантелеймона Куліша. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, 22, с. 76–82.
- Брунер, Дж., 2005. Жизнь как нарратив. Перевод с английского М. Соколовой. *Постнеклассическая психология. Социальный конструкционизм и нарративный поход*, [онлайн] 1. Доступно за : <http://narrativepsy.narod.ru/num1-2005_9.html> (Дата обращения 25.09.2020).
- Данилов, В., 1907. Материалы для биографии Н. И. Костомарова. *Україна*, 4 (11–12), с. 225–274.
- Єфремов, С., 1924. *Без синтезу : До життєвої драми Куліша*. Київ : 3 друкарні Української Академії наук.
- Куліш, П. О., 1993. *Щоденник*. Київ : [б. в.]
- Куліш, П. О., 1994. *Твори. В 2 т. Т. 1. Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади*. Київ : Наукова думка.
- Нахлік, Є. К., 2007. *Пантелеймон Куліш : Особистість, письменник, мислитель. В 2 т. Т. 1. Життя Пантелеймона Куліша*. Київ : Український письменник.
- Сердійчук, Л. П., 2004. Автобіографія як спосіб самопрезентації мовної особистості. *Вісник Житомирського педагогічного університету*, 16, с. 120–122.
- Olney, J., 1972. *Metaphors of Self : the Meaning of Autobiography*. Princeton : Princeton University Press.

References

- Bondar, Yu., 2013. Zhanrova heterohennist shchodennykovoho tekstu Panteleimona Kulisha [Genre Heterogeneity of P. Kulish Diary Text]. *Visnik Lugans'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Ševčenko. Filologični nauki*, 22, pp. 76–82. (in Ukrainian).
- Bruner, J., 2005. Zhyzn kak narratyv [Life as narrative]. Translated from English by M. Sokolova. *Postneklassyčeskaia psykhohohyia. Socialnyj konstrukcionizm i narrativnyj pohod*, [online] 1. Available at : <<http://narrativepsy.narod.ru /num1-2005.html>> (Accessed 25.09.2020). (in Russian).
- Danilov, V., 1907. Materialy dlya biografii N. I. Kostomarov [Materials for the biography of N. I. Kostomarov]. *Ukrayina*, 4 (11–12), pp. 225–274. (in Russian).
- Kulish, P. O., 1993. *Shhodennyk [Diary]*. Kyiv : [s.n.]. (in Ukrainian).
- Kulish, P. O., 1994. *Tvory. V 2 t. T. 1. Prozovi tvory. Poetychni tvory. Perespivy ta pereklady [Works. In 2 vols. Vol. 1. Prose works. Poetry. Songs and translations]*. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).
- Nakhlik, Ye., 2007. *Panteleimon Kulish : Osobystist, pysmennyk, myslytel. V 2 t. T. 1. Zhyttia Panteleimona Kulisha [Panteleimon Kulish : Personality, writer, thinker. In 2 vol. Vol. 1. The life of Panteleimon Kulish]*. Kyiv : Ukrainskyi pysmennyk. (in Ukrainian).
- Olney, J., 1972. *Metaphors of Self : the Meaning of Autobiography*. Princeton : Princeton University Press.
- Serdiichuk, L. P., 2004. Avtobiohrafia yak sposib samoprezentatsii movnoi osobystosti [Autobiography as a way of self-presentation of language personality]. *Visnik Žitomir'skogo deržavnogo universitetu imeni Īvana Franka*, 16, pp. 120–122. (in Ukrainian).
- Yefremov, S., 1924. *Bez syntezy : Do zhyttovoi dramy Kulisha [Without synthesis : To Kulish's life drama]*. Kyiv : Z drukarni Ukrainskoi Akademii nauk. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.11.2020.

K. Ryzhenko

CONSTRUCTING OF THE AUTHOR'S IMAGE IN THE DIARY OF PANTELEIMON KULISH

P. Kulish as a person is most fully revealed in the autobiographical texts, as they project a real picture of the author's views on the world, its conceptualization and categorization.

Throughout his life, the writer turned to autobiographical work. The literary works in which the author reconstructs his "self" on the basis of his own memories of his real life events, create a kind of autobiographical paradigm, a special place in which belongs to a personal diary.

The article proves that P. Kulish's diary allows to understand the historical and cultural conditions that influenced the development of his personality and creative intentions. This is facilitated by the analysis of the author's communication with the Ukrainian and Russian creative intelligentsia, in particular with the rector of St. Petersburg University P. Pletnyov, and the described love stories of the writer with Olga Pletnyova, daughter of his patron, and Alexandra Bilozerska, the writer's future wife.

The autobiographical narrative is created by the following techniques: retrospective vision of events, chronological principle of presentation of material, psychological disclosure of the author's personality.

P. Kulish's diary testifies to a kind of self-creation of the writer, because the author relied on its publication, so he was not always sincere in expressing his own thoughts or describing situations. Among the objective reasons for self-mythologizing were P. Kulish's plans to occupy a high place in the St. Petersburg circle of intellectuals. On the other hand, the reasons for self-idealization in the diary were the psychological features of P. Kulish's personality: painful selfishness, vulnerability, ambition, passion.

The image of "self" by P. Kulish is interesting from the point of view of self-objectification and self-expression of the author, because his own private life is only a proto-plot, and the author himself is a prototype of the main character: artistic image and real personality are close but not identical.

Analysis of the autobiographical image of P. Kulish proves that the author sought to emphasize the importance of his scientific and cultural activities. So, the writer built an autobiographical image as a literary portrait of an active and at the same time unique representative of the era, which claims to be a leader in the national and cultural space of Ukraine.

P. Kulish's personal myth is transmitted through several microimages: on the one hand, the image of an intellectual, truth-teller, high moral person, who has authority among famous figures of the time, and on the other – a romantic image of the hero of a love novel, sensual and at the same time ironic refers to the object of their sympathies.

Self-analysis, self-reflection are the key ways of self-disclosure of the writer in the diary, which allow to view P. Kulish as a person with an inflammatory character, decisive, principled, self-sufficient, purposeful, and at the same time sensual and vulnerable.

Thus, the diary of P. Kulish represents a subjective portrait of the author, created by him in the context of a particular historical time. The author of the diary symbolizes and mythologizes his "self", and the basis of these processes is the identification world which correlates with the one of mental, national, aesthetic and ethical values and meanings of P. Kulish as a Ukrainian patriot and humanist.

Key words: *diary, autobiography, image of the author, author's identity, mythologizing.*